

Sídelný vývoj

J. Pašiak: **Sídelný vývoj**. Teoreticko-metodologická problematika. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 1990 v edícii Technické vedy. Náklad 400 ks, 120 s., 20 Kčs.

Publikácia sa zaoberá problematikou sídlenia v štyroch problémových okruhoch: sídelný vývoj a civilizácia; sídelný vývoj v 20. storočí; sídelný vývoj a globálne problémy ľudstva a veda a sídelný vývoj. V prvej časti sa stručne venuje sídelnému vývoju v predcivilizačnom období a civilizačným formám vývoja. Objasňuje niektoré pojmy, ako sídelná sféra, sídelnotvorná činnosť, sídelné prostredie, sídelná kultúra, sídelná civilizácia a pod., definuje vzájomné väzby a vzťahy medzi nimi.

V druhej časti sleduje vývin tohto procesu v svetovom a európskom meradle, venuje sa najmä krajinám východnej Európy. Údaje slúžia na porovnanie s doterajším vývojom u nás (v členení na ČR a SR) a na odhad možných vývojových trendov. Dôležitým vývodom je konštatovanie, že vývoj vo výrobných vzťahoch priamo súvisí i so sídelnými prejavmi. S jednotlivými fázami priemyselnej revolúcie súvisia i jednotlivé fázy sídelného vývoja. Ďalším dôležitým konštatovaním, najmä vo väzbe na stupeň urbanizácie Slovenska, je to, že fáza vedecko-technickej revolúcie si nevyžaduje zavŕšiť a prejsť celým vývojovým oblúkom koncentračných tendencií, ako to poznáme vo väčšine vyspelých európskych štátov. Na základe porovnávania rôznych údajov z viacerých európskych štátov autor tvrdí, že „sám stupeň koncentrácie obyvateľstva v mestách nie je determinantom rozvoja vedecko-technickej revolúcie“ (s. 38), čo je dôležitý poznatok pre ďalší sídelný vývoj a jeho vzťah k úrovni výrobných procesov.

Ďalšia časť poukazuje na globálne problémy ľudstva, najmä ekologického charakteru a na ich súvislosti so sídlením. Korene týchto súvislostí vychádzajú z tzv. industriálnej urbanizácie, charakteristickej koncentrovaním výrobných aktivít a následkom toho aj ostatných sídelnotvorných činností. Urbanizácia sama nemá vplyv na výrobné a technologické postupy, ktoré sú primárnou príčinou zásadných ekologických problémov ľudstva. Možno však identifikovať mnoho nepriamych i priamych súvislostí s problémami sídlenia, ovplyvňujúcich životné prostredie a kvalitu života. Vychádzajú z úvahy, že „každý civilizačný pokrok súvisí nielen s rozvojom civilizačných

podmienok v sídlach, ale aj s rozvojom sídelných činností, s rozvojom vzájomnej prepojenosti sídiel“ (s. 63), autor poukazuje na potrebu vytvárania sídelných podmienok zabezpečujúcich želiteľnú kvalitu života človeka, ktorý v celom systéme predstavuje najvyššiu hodnotu.

Najvýznamnejšia je štvrtá časť práce — Veda a sídelný vývoj. Autor podčiarkuje vzťah medzi umelými a prírodnými prvkami, medzi prírodnými a sociálnymi vlastnosťami umelých prvkov a vymedzuje jednotlivé typy územných spoločenstiev. Všetky predchádzajúce úvahy vyúsťujú v naznačenie zákonitostí reprodukcie sídelného vývoja, ktoré sú inšpiratívnym zdrojom pre ďalšie rozpracúvanie teórie rozvoja sídelných systémov. Nevyhnutnosť ďalšieho rozpracúvania vyplýva z potreby doviest tieto základné úvahy a princípy k praktickým aplikáciám, využiteľným v projektovej a potom aj vo výkonnej sfére. I pri teoretickom dopracovaní súvislostí zákonov reprodukčného procesu základných sídelných podmienok vznikne v praktickej rovine široká škála variantov ich uplatnenia, vyplývajúca z rôznych miestnych i špecifických podmienok konkrétnych sídelných priestorov. Bude to závisieť od investičnej a tvorivej schopnosti riešiteľov.

Pred teoretikmi i praktikmi stoja veľmi závažné otázky týkajúce sa zlepšenia kvality života ľudí. Budú sa môcť riešiť iba úzkym a spoločným úsilím všetkých rozhodujúcich zložiek ovplyvňujúcich stupeň civilizácie spoločnosti, vrátane politických, ktoré zohrávajú v pretváraní priestoru jednu z najdôležitejších úloh.

Vojtech Hrdina

Človek a jeho ekosystém

Brasser, L. J., Mulder, W. C.: **Man and his Ecosystem**. Elsevier — Amsterdam — Oxford — New York — Tokyo 1989, (5 zv.) — celkom 2246 s.

Zborník Človek a jeho ekosystém je súborom referátov takmer tisíce odborníkov z celého sveta (76 štátov) o znečisťujúcich látkach a znečisťovateľoch ovzdušia i ostatnej živj aj neživj prí-

rody prednesených na medzinárodnom kongrese o čistote ovzdušia v Haagu r. 1989.

Poznatky zhrnuté do piatich zväzkov analyzujú vplyv ovzdušia, klímy a ďalších faktorov na zdravotný stav obyvateľstva, najmä detí. Rozoberajú kvalitu bývania v rôznych budovách so zreteľom na druhy použitých stavebných materiálov a konštrukčných prvkov. Venujú pozornosť obalovej technike (pri potravinách a pod.).

Významný je najmä zväzok *Animals and plants*, venovaný biologickým aspektom životného prostredia. Poukazuje sa na hlavných znečisťovateľov, ku ktorým patria v civilizovaných štátoch predovšetkým dopravné prostriedky a továrne. Majú na svedomí nielen ničenie lesov a ostatného rastlinstva, ale aj poškodzovanie historických stavebných pamiatok.

V boji o záchranu životného prostredia sú dôležitým pomocníkom moderné systémy monitorovania, ktorým je venovaný osobitný zväzok.

O ozdravenie životného prostredia sa starajú vo vyspelých štátoch aj „umelé organizačné systémy“ (the man-made system), ktoré zabezpečujú medzinárodnú spoluprácu v boji proti znečisťovateľom životného prostredia. Podporujú ju najmä Francúzi, Holanďania a Nemci, ktorí majú najviac údajov o škodlivinách, ako aj o spôsoboch a možnostiach ich obmedzovania a prípustných hodnotách pri rôznych druhoch a spôsoboch výroby.

Normovanie prípustného množstva emisií; finančné postihy znečisťovateľov; aktivity smerujúce k ozdraveniu životného prostredia realizované v Európe (najmä vo Francúzsku) sú náplňou posledného zväzku.

Takmer všetkých 367 príspevkov v uvedených piatich zväzkoch môže byť zdrojom informácií o nových poznatkoch z rôznych odvetví (biológia, zdravotníctva, hydrológie, klimatológie a pod.) pre našich investorov i projektantov, ktorí takmer všeobecne podceňujú najnovšie poznatky vzťahov medzi človekom a prostredím, preto robia často veľké chyby pri navrhovaní sídlisk, tovární a iných veľkých investičných celkov.

Pavol Peter